

Elżbieta Kmiecińska-Pawłowska

"Ślad na fali" jako przewodnik po świecie literatury i kultury

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 37, 129-133

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Kmiecińska-Pawłowska

„ŚLAD NA FALI” JAKO PRZEWODNIK PO ŚWIECIE LITERATURY I KULTURY

Dzisiaj, w dobie realizowania reformy oświaty, polonista ma do wyboru wiele programów, a co za tym idzie wiele podręczników. Decyzja o wyborze jest bardzo ważna i posiada daleko idące konsekwencje. Nie można dokonywać zmian programu i podręcznika w trakcie trwania nauki.

Prawie zasadą jest fakt, że nauczyciele poloniści pracujący w jednym gimnazjum dokonują wyboru podręcznika wspólnie po to, by w trakcie pracy mogli się wymieniać uwagami i pomysłami. W moim gimnazjum jest osiem klas na jednym poziomie i wszyscy uczniowie posiadają te same podręczniki.

Skorzystaliśmy z oferty wydawnictwa „Oświata” i wybraliśmy podręczniki *Ślad na fali* Janiny Dietrich i Alicji Zacharskiej. Przyznaję, że na zebraniach metodycznych przyglądaliśmy się różnym propozycjom. Zależało nam na dokonaniu najlepszego wyboru. Wiedzieliśmy, że z wybranym podręcznikiem będziemy pracować co najmniej trzy lata. Na naszej decyzji zaważył fakt, że przed wprowadzeniem reformy oświaty w systemie klas 7 i 8 korzystaliśmy z podręczników Janiny Dietrich *W Ojczyźnie polszczyźnie* i *W ogrodzie świata*. Wybór wiązał się więc z zaufaniem do sprawdzonego nazwiska.

Podręczniki musiały oczywiście spełniać warunek zgodności z podstawą programową, być niejako kontynuacją i rozwojem kształcenia kompetencji nabywanych przez ucznia w szkole podstawowej.

Poza tym ogromnie ważny był dobór zaproponowanych tekstów. Nauczyciel polonista z racji charakteru swojego przedmiotu pełni rolę wychowawcy i osoby kształtującej gusta literackie. Powinien pracować posługując się wyjątkowo wartościowymi tekstami. Podręcznik *Ślad na fali* na wszystkich poziomach spełnia takie kryteria.

Książki do klasy pierwszej, drugiej i trzeciej stanowią ciągłość edukacyjną. Posiadają podobny układ tematyczny, co roku rozszerzany i o większej skali trudności. *Ślad na fali* niejako rośnie i dojrzewa razem z uczniem. Mój podopieczny wie, jakie zagadnienia będą poruszone w kolejnych klasach. Wie to też nauczyciel, któ-

ry stopniuje skalę trudności poruszanych spraw, wchodzi coraz głębiej w omawiane zagadnienia.

Na początku podręcznika w każdej klasie znajduje się wiersz Zbigniewa Herberta *Ballada o tym, że nie ginimy*. Ten prosty zabieg sprawia, że uczniowie uważają podręcznik za „swoj”. W każdym bowiem znajduje się ich ulubiony wiersz. Ulubiony dlatego, że wspólnie z nauczycielem odkrywali jego metaforykę. Trudnili się nad interpretacją tych:

- „którzy o świecie wypłynęli”,
- „którzy szli piaszczystą drogą”,
- „którzy osierocili wyziębły pokój /parę książek”.

Co roku, przy pracy nad wierszem, interpretacja uczniów bogatsza jest w skojarzenia, odniesienia, dojrzenia. Z kolei nauczyciel rozumie tytuł *Ślad na fali* zaczerpnięty z wiersza Herberta, a przełożony na treści programowe, jako sygnał ciągłości tradycji i trwałości dorobku kolejnych pokoleń.

Zauważam, że przyjemność intelektualną sprawia moim uczniom fakt, że interpretacje plastyczne treści wiersza znajdują się na kolorowych okładkach książek.

Ostatnio na lekcji w klasie drugiej przy omawianiu tematu „Człowieka można zniszczyć, ale nie można pokonać” uczeń stwierdził, że o wartości człowieka decyduje moc i niezniszczalność ducha oraz „ślad na fali”, który po sobie pozostawił.

Lubię pracować z uczniami w każdej klasie nad treściami zawartymi w rozdziałach *Czas dorastania*. Teksty w każdym podręczniku dobrane są stosownie do problemów, z jakimi boryka się uczeń.

W klasie pierwszej w tekstach literackich z tego rozdziału więcej jest zadziwienia światem i dziecięcej ciekawości, związków bohaterów literackich z ich najbliższymi: domem rodzinnym, szkołą, grupą rówieśniczą.

Pracuję m.in. na takich tekstach jak *Pani Kasia Piotrowiczówna* Tadeusza Konwickiego, *Wyspa koników polnych* Kazimierza Orłosa. Lubię wspólnie z uczniami analizować wiersze Jerzego Lieberta i Zbigniewa Herberta o matce. Moi uczniowie chętnie interpretują wiersze o miłości: Marka Grechuty *Kolor oczu i pytania*. W tym samym rozdziale odnajdujemy treści, z którymi z powodu wieku moi uczniowie mogą się identyfikować.

Szczęśliwa kraina dzieciństwa pokazana jest z perspektywy dziecka a także człowieka dorosłego. Omawiamy młodzieńcze postawy wobec świata: poczucie „osobności”, bunt, marzycielstwo.

Na podstawie tekstów Barbary Rosiak *Pamiętnik narkomanki, czy My, rodzice dzieci z Dworca Centralnego* rozmawiamy o takich problemach ze świata zagrożeń jak narkomania czy nieformalne grupy młodzieżowe.

Teksty o matce zastępują wiersze Juliana Tuwima i Tadeusza Różewicza *Ojciec*. Interpretujemy wiersz Zbigniewa Herberta *Pan od przyrody*.

W klasie drugiej w dziale *Czas dorastania* znajduje się podrozdział *Marzenia i rzeczywistość* zawierający teksty związane z mitem ikaryjskim. Jako materiał służy mi opowiadanie Jarosława Iwaszkiewicza *Ikar*, wiersz Ernesta Bryła *Wciąż o Ikarach głoszą*, wiersz *Ikar* siedemnastoletniej uczennicy Joli Maj.

W klasie trzeciej rozdział *Czas dorastania* zastępuje rozdział *Bliżej dorosłości*. Teraz razem z moimi uczniami rozpatruję takie problemy jak poszukiwanie sensu życia, odpowiedzialności za siebie i za innych. Zastanawiamy się, jak zachowa się człowiek wobec własnego cierpienia: choroby, kalectwa, śmierci bliskich. Analizujemy m. in. *Treny* Jana Kochanowskiego, *Urszulę Kochanowską* Leśmiana, rozpatrujemy prawdy filozoficzne zawarte w *Pieśniach* Jana Kochanowskiego. Przy pomocy tekstów zawartych w tym rozdziale snujemy rozważania pozwalające na refleksje wynikające na przykład z *Przesłania pana Cogito* Zbigniewa Herberta.

Jako nauczyciel pracujący bezpośrednio z młodzieżą stwierdzić muszę, że teksty w klasie pierwszej, drugiej i trzeciej w rozdziałach *Czas dorastania* i *Bliżej dorosłości* dobrane są w sposób ciekawy, inspirujący do dyskusji i przemyśleń. Problematyka rozszerza się i pogłębia wraz z rozwojem ucznia. Ułożenie podręcznika *Ślad na fali* na zasadzie antologii pomaga mi w doborze tematów lekcji i w kształceniu kompetencji ucznia. I tak w klasie pierwszej podręcznik *Ślad na fali* zawiera teksty tematycznie ułożone w następujących rozdziałach:

- Czas dorastania
- Ludzie i bogowie
- Tropem rycerzy
- W kręgu tradycji i obyczaju
- Kalejdoskop.

W klasie drugiej antologia poszerza się, głębiej wnika w podobne zagadnienia, a teksty układa w sposób następujący:

- Czas dorastania
- W kręgu tradycji
- Inne spojrzenie
- Kalejdoskop.

Zakres tematów w klasie trzeciej jest oczywiście najszerszy, obejmuje także trudne sprawy literatury wojennej. Treści ułożone są w rozdziałach:

- Bliżej dorosłości
- Świadectwa historii
- W kręgu mitów
- Kalejdoskop.

Ciekawie i interesująco autorki dobrały teksty historyczne i biblijne. W klasie pierwszej pomocne są fragmenty *Iliady* zamieszczone w podręczniku. Omawiam m.in.:

- Spotkanie Hektora z żoną
- Tarczę Achillesa
- Śmierć Hektora.

Cieszę się, że mam fragmenty *Iliady* wraz z oprawą dydaktyczną, ułatwiającą omawianie tych niełatwych partii materiału.

Dobór tekstów w rozdziałach *W kręgu tradycji i obyczajów* w klasie pierwszej, *W kręgu tradycji* w klasie drugiej i *Świadectwa historii* w klasie trzeciej pozwala mi mówić z moimi uczniami o etosie walki o wolność, toposie rycerza, etosie pracy i doświadczeniach zbiorowych XX wieku, o ideałach braterstwa i służby w czasie zagrożenia bytu narodowego.

Dobór tekstów z Biblii i mitologii oceniam pozytywnie, ponieważ dostarcza mi dużo materiału, także do pracy wychowawczej.

Bardzo podobają się moim uczniom teksty z rozdziału *Kalejdoskop* (na każdym poziomie). Bliskie mi tematy ze sceną, teatrem, filmem, prasą i najważniejszymi zagadnieniami współczesnej rzeczywistości znajdują tutaj odzwierciedlenie m.in. w formie artykułów z prasy, wywiadów, felietonów itp.

Podręczniki Dietrich i Zacharskiej zawierają powiązane tematycznie kolorowe wkładki z reprodukcjami obrazów. Spokojnie mogę rozmawiać z moimi uczniami o dziełach najwybitniejszych artystów, mam bowiem do czynienia z reprodukcją wyrazistą, kolorową, podpisaną. Uczeń dowiaduje się nawet z jakiego zbioru pochodzi dane dzieło. Oczywiście, korzystam w czasie lekcji z albumów malarskich, ale tego typu pomoc w podręczniku szkolnym jest dla mnie cenna. Fakt, że kilka reprodukcji łączy myśl nadrzędna, jest dodatkową pomocą dla nauczyciela.

Uczeń lubi podręczniki z bogatą aranżacją graficzną. Podręcznik *Ślad na fali* spełnia ten wymóg. Polecenia umieszczone są na kolorowym tle. Zadbano o taki szczegół, że w klasie pierwszej z zieloną okładką polecenia i zadania umieszczone są na zielonym tle, w podręczniku dla klasy drugiej (z niebieską okładką) polecenia umieszczono na niebieskim tle, a w podręczniku dla klasy trzeciej (z brązową okładką) polecenia są na brązowym tle.

Jestem entuzjastką tak starannie przemyślanej aranżacji plastycznej. Cieszę się również, że pod tekstami literackimi znajdują się (również na kolorowym tle) potrzebne mi definicje terminów takie jak: np. elegia, rodzaje powieści, rodzaje liryki, wiersz wolny, rodzaje rymów.

Pomocny w pracy nauczyciela posługującego się podręcznikiem *Ślad na fali* jest fakt, że do programu włączono treści zawarte w ścieżkach edukacyjnych. Mogę realizować ścieżkę filozoficzną, dysponując tekstami umieszczonymi w rozdziałach *Człowiek i jego miejsce w świecie*, *Blaski i cienie życia*. W pracy nad treściami ścieżki ekologicznej pomagają mi teksty zgromadzone pod hasłem

Człowiek i natura. Na podstawie tekstów zamieszczonych w podręcznikach realizuję również ścieżki:

- kultura polska na tle tradycji europejskiej,
- edukacja czytelnicza i medialna.

W osobnej książeczce *Program nauczania języka polskiego w gimnazjum – kl. I – III* autorki pogrupowały teksty związane z materiałem dotyczącym treści ścieżek. To dodatkowe ułatwienie dla mnie.

W pracy z uczniem często posługuję się notkami biograficznymi umieszczonymi na końcu każdego podręcznika. Uczniowie znajdują tam najważniejsze informacje o życiu autora, jego wykształceniu i utworach.

Wdzięku podręcznikom *Ślad na fali* dodają ilustracje czarno-białe, które mają taki charakter jak rysunekzki w zeszytach moich uczniów. Ilustracje czarno-białe korespondują z zamieszczonym tekstem. Są małymi dziełami sztuki wyrażonymi drzeworytami, ilustracjami książkowymi.

Doboru tekstów z podręczników *Ślad na fali* dokonuję w zależności od klasy, z jaką mam do czynienia. Z całą pewnością stwierdzić mogę, że realizując program *Ślad na fali* mam do czynienia z ciekawymi podręcznikami, które sprawdziły mi się w praktyce. Uważam, że *Ślad na fali* jest dobrym przewodnikiem po świecie literatury i kultury.